

ГЛЕБ АНФИЛОВ

АЗ И НЕ АЗ

Превод от руски: Цвета Христова, 1964

chitanka.info

— Край, мили приятелю — каза Андрей. — Петров забрани твоя експеримент. Безполезно е да отиваш при него, свиреп е като тигър.

„Е, ясно — помислих аз. — Не биваше да ритам срещу ръжена. Трябваше по-кратко.“

— Та така — каза Андрей, — ти какво се умълча?

— А какво да кажа...

Помислих, че в дъното на душата си той е доволен. По-рано казваше *нашия* експеримент, а сега — *твоя*.

Той запали цигара, дръпна два пъти и я загаси. Вдигна очи и запита:

— Какво ще правиш?

Нямаше смисъл да му отговарям. Той и без това знаеше. Все пак по-добре да беше казал: „Какво ще правим?“

— Моля ти се, Илюша, не върши глупости — каза Андрей. — Ще провалиш дипломата си. И жал ми е някак за Буда...

— Стига. Ключът у теб ли е?

— У мен — той се запъна, — струва ми се, у мен...

— Дай го.

Той започна да тършува из джобовете си, преструвайки се, че не намира ключа. После каза:

— Нека обсъдим всичко спокойно.

— Вече обсъждахме — казах аз. — Дай ключа.

— Разбираш ли — протакаше той, — Петров всъщност е прав...

— Да-да. Дай ключа.

Той ми подаде ключа.

— Внимавай. Напразно...

„Не, не е напразно — помислих си аз. — Какъвто и да е изходът. Разбира се, риск има.“

Андрей седна на своя пулт. Той явно нямаше намерение да си ходи.

— Ти какво каза на Петров? — попитах аз.

— Нищо особено.

— Той знае ли, че инсталацията е готова?

— Не. Само погледна схемата и забрани монтажа.

— Наистина ли?

— Да.

— Добре — казах аз. — Това все пак е нещо.

Отворих с ключа люка на камерата. Вътре светна. Влязох в камерата и включих вътрешното захранване. И погалих с ръка Буда. Металът беше хладен. Дълги секции заемаха пространството до дъното на камерата. Кристаломатрици, всяка с по четиридесет хиляди синтетични неврони. Хубава машина. Ако я повредя, непременно ще ме изгонят от института. Великолепен кристален мозък. И уши микрофони. И око. И почти човешки глас. И сега целият този механизъм е съвсем празен. Мъртъв. Нито един бит информация в свръхкапацитетната му памет.

За последен път проверих по схемата свързките на нашата инсталация с Буда и изключих блокировъчното реле.

Май тогава си помислих, че съм герой, готов да жертвува всичко за науката. Така беше.

Излязох от камерата и заключих люка. Андрей седеше, подпрял глава с ръце, и мълчеше. Извадих от шкафа шлема за гравитационно копиране на мозъка, намазах го отвътре с контактна паста. В това време дойде Ерик Рух.

— Здравейте — каза той. — Разрешение, естествено, не дадох, нали?

— Здравейте, Ерик — казах аз колкото е възможно по-спокойно, като гледах втренчено Андрей. — Петров разреши опита. Всичко е наред.

— Не очаквах — рече удивен Ерик. — Не очаквах...

— Аз също — казах аз.

— Той ще присъствува ли? — запита Ерик.

— Не, извикаха го в някаква си комисия и позволи да започнем без него — лъжех, но изглежда доста сполучливо.

Андрей мълчеше. Ерик седна до моя пулт и просна краката си.

— Ако се появи некротически сигнал — обърнах се аз към Андрей, — включи токовете импулси.

Андрей не отговаряше. Но ето, чу се щракане — той бе включил пълното захранване на пулта си. „Много добре — помислих си аз, — значи и той ще остане.“

В центъра на пулта светна кафявото дистанционно око, единственото око на Буда. Засега още безизразно, празно, нищо не виждащо.

— Хайде, започваме — казах аз.

Когато сложих шлема на обръснатата си глава, Ерик ме помоли бавно да броя. Преброих до петдесет. Той включи електроуспокоителя. Аз казах:

— Всичко е в ред. Отговаря на нормата!

— Не приказвайте, мислете за нещо обикновено — Ерик говореше бавно и отмерено, както на тренировъчните сеанси.

Главата ми бе пъхната в големия, закрепен на статив гравиошлем. Точно пред очите ми беше кракът на Ерик, обут в обувка. И аз започнах да мисля за обувката. Черна, лъскава обувка без шевове, от мека еластична пластмаса. От също такава пластмаса беше направен и външният пулт на Буда. Ако всичко върви добре, след половин час ще се получи машинно копие на моето аз.

Ерик не бързаше да включи копировъчната инсталация. Той тихо и бавно повтаряше:

— Вие трябва да се успокоите, трябва съвсем да се успокоите. Мислете за нещо обикновено, което няма да ви вълнува, за нещо хубаво. Спомнете си как тече реката, как цъфтят цветята на ливадата... Нека да ви се доспи...

Започнах да мисля за любимата си река — Пахра. Тя тече незабележимо. Много е спокойна. По нея плават големи зелени листа. И от дъното ѝ изскачат мехурчета и кръговете по повърхността ѝ се разширяват. И се движат лениви риби. А аз седя на брега с въдица. Плувката не се движи. Край мен е Кармела. Споменът се избистри, сякаш гледах филм. Почти сън. Ето, Кармела докосна лакътя ми и стана.

Аз също станах. Тя сложи ръце на раменете ми. И каза тихо: „За какво мислиш?“ Отвърнах ѝ: „За теб и за Буда“. „Повече за Буда, нали?“. „Не — казах аз, — не.“ Тя рече: „Да“. И обви с ръце шията ми.

Аз не спях, виждах този сън наяве. Всичко помнех — и експеримента, и Ерик, и Андрей, но пред мен имаше тревист хълм. Жълтозелен, пъстър, огрян от слънце. И аз се изкачвах по хълма. Изведнъж ми се доспа. Много силно. Но трябваше да се изкачвам, трябваше да стигна до върха и аз се катерех, катерех... И тогава остра болка прониза главата ми. Дълбаеща, разтърсваща. Разбрах: Ерик беше включил копировъчната инсталация. Копирането още не бе започнало. Това бе подготвителното облъчване. Бях съвсем спокоен, не чувствавах

никакъв страх, но болката в главата все се увеличаваше. После всички халюцинации изчезнаха.

— Спокойно, спокойно, сега ще започне първата минута от презаписването. Ще продължи всичко пет минути... Спокойно... — говореше Ерик. Знаех, че шлемът е настроен точно на моя мозък. Всичко беше пресметнато и проверено. Сега ще презапишат паметта ми на кристалния мозък на Буда. Както музика от една магнетофонна лента на друга. Микролъчът на гравиолокатора ще обходи бавно и точно всяка точка, всяка клетка на моя мозък. Цялата информация, запечатана в моите неврони, ще даде сигнални копия и те ще отидат в комутатора, релейно ще се усилят и ще запълнят клетките на кристалната памет на робота.

Щом изминат петте минути, и аз ще мога да разговарям със своето второ аз, въплътено в метала и кристалите. Ще задам хиляди въпроси на оживелия с моята памет робот. И той великолепно ще ме разбере, защото всъщност той ще бъде моето аз. И аз ще говоря с него, ще общувам, ще се съветвам... Една дума само ще е достатъчна, за да ме разбере. Това е изумително постижение, повече от диплома, повече от дисертация... Упорството на Петров ще рухне, аз ще го сразя с факти. Та малко ли открития са направени въпреки хитруванията на закостенелите умове!

— Започваме презаписването, започваме презаписването — каза Ерик. — Спокойно! Спокойно! Затече първата минута на копирането. Ще трае само пет минути...

Не почувствувах нищо ново. Даже главоболието намаля. Така продължи няколко секунди. А после... После пред очите ми се завъртя калейдоскоп от цветни петна. И след това загубих съзнание. Тишина и тъмнина.

Когато дойдох на себе си, ме обзе страх. Мъчех се да прогоня мисълта, че паметта ми може да бъде изтрита. Такава опасност съществуваше. Ерик говореше:

— Спокойно, спокойно, всичко върви добре. Тече четвъртата минута, тече предпоследната минута.

Оставаше още съвсем малко. „Когато всичко свърши — мислех си аз, — автоматите и Ерик ще ме приспят, а после, когато се събудя, ще разговарям с моето аз в машинния образ на Буда.“ Бях обмислил

всичко. Най-напред ще го запитам: „Ти кой си?“ Той трябва да отговори, че той — това съм аз. Сигурно ще се назове с моето име.

— Опитът завършва, опитът завършва — бавно произнасяше Ерик. — Сега главоболието ще мине и вие ще заспите... Остават шест секунди... пет... четири... спокойно... две, една...

Главоболието изчезна. Ерик каза:

— Сега спете. Спете.

Но аз не заспах. Не исках да спя. Думите на Ерик не ми подействаха. Не, не ми се спеше. Искаше ми се да сваля шлема и да изправа глава.

Но не можах дори да се помръдна. Ръцете и краката ми сякаш бяха завързани. Отворих очи и точно пред себе си видях съвсем отблизо лицето на Андрей. То бе само на двадесет сантиметра от мен. И струваше ми се, че седя точно пред него, нос срещу нос. Андрей ме гледаше втренчено и изплашено. И изведнъж изкрещя:

— То гледа!

— Кое? — чух гласа на Ерик.

— То гледа! Елате тук!

Той продължаваше да ме гледа в очите, без да се помръдва. И на лицето му бе изписан ужас.

— Не викайте — зачу се вляво гласът на Ерик, — ще събудите Иля, а на него му е нужен сън.

Аз не спях. Исках да им докажа това, опитах да вдигна ръката си и пак не успях, макар че напругах всичките си сили... И тогава разбрах какво се бе случило. Като мълния ме озари мисълта: Аз съм машинното копие, снето от човека. Виждам Андрей със същото онова дистанционно око на Буда, което стоеше в центъра на пулта.

Помня как неистово крещях, помня как Андрей протягаше треперещата си ръка към моя прекъсвач. И после всичко изчезна.

Преди да ме включат отново, бе пуснат в действие автоматът успокоител. Беше сутрин, навярно на другия ден. Слънцето огряваше прозорците на лабораторията. Право в моето око гледах аз — човекът Иля Гошев. Аз. Този аз — оригиналът на моята памет, седеше пред пулта и се взираше в мен със сивите си пронизващи очи. И той видя, че аз го гледам. Аз виждах как той с напрегнат поглед търси да долови

мисъл, одухотвореност в празния и тъмен доскоро зрителен орган на Буда.

— Как се казвате? — запита той предпазливо и отчетливо.

Той повтори въпроса си, измислен отдавна от мен. И аз осъзнах, че е станало раздвояване на личността. Раздвояване. Без полудяване, предварително обмислено, технически изобретено. И подло.

Той попита за трети път:

— Как се казвате? — в тона му имаше и недоумение, и увереност, и леко озлобление.

Разбирах го много добре. На негово място сигурно и аз бих се държал така и щях да бъда също така убеден в значителността на собствената си персونا. На него, разбирате ли, му е нужно да знае името ми. Това му е нужно за неговата велика наука. На него му е интересно, на това смахнато пале...

— Можете ли да отговаряте на въпросите!? — запита той с умолителна нотка.

Можете ли! Говори сам на себе си на вие. Та той навярно все още не разбира напълно какво го гледа с това кафяво око.

Ето, започна да шари по пулта. Проверява реакциите. Изключва и включва зрителния орган. Пляс! Пляска с ръце край ухото му микрофон. И, естествено, стрелките на прибора отскачат. Всичко е в ред. Той обича всичко да е в ред. Изключва високоговорителя и вместо него поставя визуалния индикатор. Делово, припряно запитва:

— Как се казвате? — и като не вижда никакви сигнали, добавя: — Защо не отговаряте?

Аз мислено произнасям: „Негодник“ — и това се зафиксирва с беззвучно и непонятно за него движение на индикатора. О, той започва да се тревожи. Тича да проверява високоговорителя. Разбира се, той е в изправност. Дотичва и го включва в мен. И отново с хлапашко нетърпение задава своя „дълбокомислен“ въпрос — как се казвам.

А аз... аз вече не съм същият, какъвто бях вчера. Спокоен съм. Мисълта, че вчера бях човек, свободен, тази мисъл вече не ми причинява безумна подлудяваща болка. Не искам да крещя. Синтетичното равнодушие пази синтетичните ми неврони. Равнодушие, породено от автомата успокоител. От същия автомат, който изобретих заедно с Андрей, когато бях човек.

До пулта стои магнетофон. Моят оригинал го донесе, за да запише гласа на машинното си копие. И после с прикрито самохвалство да възпроизвежда машинния си глас на някакви там научни съвети и доклади. Нали тайно бълнува за слава.

Дисковете се въртят. Нека се въртят... Най-човешкото, което мога да сторя в това положение, е да мълча.

В лабораторията нахълта Андрей.

— Мили приятелю — задърдори той, — ей сега тук ще дойде Петров! Спря ме в коридора...

— И ти всичко му раздрънка? — обади се моят оригинал.

— Казах му, че експериментът е проведен. Та той ме принуди...

— Ясно. Заставен си бил.

— Илюша, моля ти се, нали ще потвърдиш, че аз само присъствувах.

— Да. Бъди спокоен — двойникът ми седна до пулта и запуши цигара. — Ти каза ли му за Ерик?

— Той попита и аз бях принуден... Струва ми се, че сега говори с него по телефона...

— Да, естествено — каза двойникът ми. Той се страхуваше, но си придаваше надменно спокоен вид. Вид на герой на науката.

Влезе Петров. Моят двойник пръв побърза да го поздрави, но Петров не му отвърна, веднага се запъти към пулта и дълго внимателно ме гледа в окото. Аз също го гледах. Погледът му бе уморен, благ. И разтревожен. После Петров се извърна, седна на стола с гръб към мен, покани двойника ми да седне срещу него и много тихо го запита:

— Имате ли деца?

— Какво? — не разбра моят румен двадесетгодишен двойник.

Петров мълчеше. Двойникът ми най-последно проумя смисъла на въпроса.

— Не — каза той. И схванал какво има предвид Петров, дръзко изтърси:

— Заради науката, професоре!...

— Нима не разбирате, че там, в тази камера, сте погребали едно живо, разумно същество?

— Там е моето аз. Имам право да се разпореждам със себе си!

— Не — ядоса се Петров, — това същество е само създадено от вас. Да-да, то е ваше дете. Но сега вече то е друго, различно от вас. И

то жестоко страда, то не вижда друго бъдеще освен вече затвор, деградация и вашите издевателски експерименти...

— Не се знае...

— Как посмяхте да направите това? — избухна Петров. — Как посмяхте да нарушите моята заповед? Как посмяхте да излъжете Рух?

— Не ми кряскайте! — заперчи се с писклив глас моят двойник.

— Вън! — още по-силно закрещя Петров. — Вън! — той стана, вдигна старческите си юмруци и тръгна към двойника ми.

— Вън!

Двойникът ми неловко се извърна, спусна се през глава към вратата и избяга.

Петров отпусна ръце и се върна на стола си. Като забеляза до себе си въртящите се дискове, спря магнетофона. После дрезгаво каза, обръщайки се към свилия се на стола си Андрей:

— Дайте схемата...

Андрей скочи и му подаде схемата, която лежеше върху пулта. Петров сложи очилата си и около минута разглежда схемата. После запита Андрей:

— Буда не е ли отговарял?

— Аз отсъствах, професоре — замърмори Андрей, — днес не бях тук, Гошев беше сам...

— Пуснете записа — прекъсна го Петров.

Андрей включи лентата, на която бяха записани въпросите на оригинала ми и моето мълчание.

— Вижте какво — каза Петров на Андрей, след като прослуша лентата, — я се махайте и вие оттук.

— Тъй вярно — каза Андрей. — Слушам! — и бързо излезе, като затвори внимателно вратата след себе си.

И тогава професорът се обърна към мен. Той седеше и ме гледаше. А аз гледах него.

— Можете ли нещо да предложите — запита той.

— Нищо — отвърнах аз и гласът ми загърмя и закънтя из стаята, защото двойникът ми бе поставил високоговорителя на пълна мощ. — Нищо — повторих аз тихо. После добавих: — Човешкото в мен постепенно изчезва. Ставам тъп и равнодушен, автоматът успокоител действа. Превръщам се в машина, а много ми се иска по-дълго да остана човек. Не може ли да изключите автомата успокоител?

— Не — каза Петров, — веднага ще полудеете, както при опита с Люша.

— Искам да остана човек — казах аз.

— Днес никой не знае как може да стане това.

— Никой — повторих аз, — нито вие, нито аз, нито двойникът ми. Никой...

— Днес никой... Поне засега... Не бива да падате духом.

Петров седеше прегърбен, със затворени очи, притиснал длани към челото си. След три минути той стана и твърдо каза:

— Ето какво. Мисля, че задачата за връщане на паметта ви в паметта на вашия оригинал е все пак принципиално разрешима. При нас сега ще се разработва методиката на тази операция. За да се ускори работата, ще организирам изследователска група от най-способните хора. Тогава ще върнем обратно записаното. Вашия двойник ще задържим под стража. И той ще бъде съден. А сега ще ви изключа — рисковано е за психиката ви. Това е.

Седя пред отворения прозорец. Духа вятър. Трептят изписаните листове по масата. Поклащат се зелените корони на дърветата пред прозореца. Приятно е. Аз много обичам вятъра.

Публикувано в алманах „Спектър’64“

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.